

RAIMON PANIKKAR, FILÒSOF, TEÒLEG I RELIGIÓS

Text: LLUÍS BONADA / Fotos: JORDI PLAY

"Les religions són camí i obstacle"

Raimon Panikkar (Barcelona, 1918) arriba a la vellesa –vuitanta anys plens de salut física i mental– convertit en un cas editorial. Les editorials es barallen per publicar els seus llibres, en especial a partir de l'èxit d'“Invitació a la saviesa” (Proa, 1997).

Doctor en Filosofia, Ciències i Teologia. Ordenat sacerdot el 1946. Professor de les universitats de Madrid, Montreal, Varanasi, Bangalore, Mysore, Roma i Harvard i catedràtic, ara emèrit, de Filosofia Comparada de la Religió de la de Califòrnia. Més de quaranta llibres en diversos idiomes. President de diverses organitzacions no governamentals de París, Califòrnia, Espanya (Sociedad Espanola de las Religiones) i Catalunya (Vivarium, Centre d'Estudis Interculturals, de Tavertet, Osona). Aquests són els crèdits bàsics d'un autor que ha venut quinze mil exemplars, en vuit edicions, de la *Invitació a la saviesa* (Proa) i que ha aconseguit que finalment s'interessessin per la seva obra les editorials Empúries (*La Trinitat, experiència humana personal*) i Edicions 62 (*Les icones del misteri. L'experiència de Déu*). Les novetats, en català, del prolífic pensador es completen amb una reedició inconfessada, *La nova innocència* (Proa). Raimon Panikkar viu en una torre de Tavertet que s'enlaira, encinglada, per damunt de la calitja i la boira de la comarca d'Osona, lluny de la contaminació de Barcelona.

—*Què els dona Raimon Panikkar als seus lectors? Una nova religió, una nova fe, un consol, un sistema de vida?*

—Jo no em plantejo aquesta pregunta, sinó viure conscientment amb la meua vida i poder-la comunicar a la gent perquè crec que pot tenir una funció alliberadora. Una nova religió, de cap manera. Una

certa visió del món, com a filòsof, me n'adono que sí, però no pot ser creada artificialment, ha de sortir espontàniament. I sempre com a rerefons de les coses. Però, sobretot, la meua vida és espontània. Per què fas això? Perquè em surt. Sense una raó ulterior. Quan vaig amb tren, al cap de tres minuts, la gent ja se'm confessa. “A mi em va passar no sé què, què en pensa?” Ja hi som. Molt bé, Estupend. I això sense buscar res. Intentant ser autèntic en tu mateix. Creure, si vols. La fe és una dimensió constitutiva de l'home. Sense fe no es pot viure. Però faig una distinció enorme entre fe i creença.

—*Quina és?*

—La creença és la formulació intel·lectual. La fe és aquesta obertura que ens supera i que no ho sé.

—*A La Trinitat diueu que el tema us va ajudar a superar el monisme sense desembocar en el dualisme. Quin són els perills del dualisme?*

—L'esquizofrènia cultural. Aleshores, Déu, la religió, el saber, l'ètica, això és l'esfera privada, o per l'altre món o per quan em mori i aquí, a espavilar-nos, com podem fer la traveta o tirar endavant. Rompre la unitat de la vida en dos compartiments de forma que, normalment, el de dalt, desapareix.

Els trens funcionen igual si hi ha Déu o no. Aquest és el dualisme. I això porta a la fragmentació del coneixement. “Jo com a físic...” Tu ets una persona i no et pots identificar només per la teua professió. “Jo com a espanyol, jo com a filòsof...” D'aquí els fonamentalismes. Al sud de l'Índia, amb la trobada dels ulls, que implica una mica de temor i in-

“La meua vida és espontània. Per què fas això? Perquè em surt. Sense una raó ulterior.”

“La crisi del catolicisme no la veig negativa del tot perquè neteja molt i obre els ulls.”

tel·ligència, t'he de veure com un company, com un semblant, com un hoste, una revelació, i després, molt bé, ets pare i mare, i mil coses.

—*Les religions institucionalitzades són un camí per acostar-nos a Déu o per marejar la perdu?*

—Són les dues coses: camí i obstacle. Es molt curiós, les mateixes coses que a mi em servien per anar endavant, al cap d'un temps són obstacles. Hi ha una frase de l'espiritualitat budista que m'entusiasma, però que potser és massa forta per la mentalitat occidental: si veus el Buda, el teu salvador, mata'l. Perquè allò mateix que ha estat per tu el camí que t'ha obert les portes pot esdevenir un obstacle. I en fas un ídol. Moltes religions han prohibit els ídols, les imatges, perquè no ens quedem amb els intermediaris.

—*Per què, al nostre país, la religió catòlica perd sacerdots i no en tindrà prou per atendre totes les parròquies?*

—Hi ha moltes causes, immediates i profundes. Immediates, el nacionalcatolicisme, mantenir estructures sense vida que quan no tenen suport, cauen com un castell de cartes. Una altra de més profunda. No voldria ser massa crític, però no es poden servir dos senyors. Si vols servir el poder, la influència, el diner i al mateix temps, l'ideal cristià, hi ha una incompatibilitat, i la gent se n'adona. Crec que és un símptoma d'una cosa molt més profunda. Que les religions, que sempre han predicat conversió, elles mateixes s'haurien de convertir. De manera que aquesta crisi no la veig negativa del tot, perquè neteja molt, i obre els ulls.

—*Sense puresa de cor, dieu a Les icones del misteri, no només és impossible veure Déu, sinó entreveure de què es tracta. Què enteneu per puresa de cor? Com puc jo saber que el meu cor és pur?*

—Això sí que per mi és un tema molt important i molt oblidat. Pràcticament totes les tradicions religioses en parlen com la condició necessària per ser feliç, per anar endavant. No és un judici moral. "Jo sóc pur perquè no he fet res". No es tracta d'això. Es tracta d'una experiència primordial, que les accions no estan condicionades per una motivació ulterior. Ni per anar al cel. Ni per diners, ni pel meu prestigi, ni perquè la dona estigui contenta. Ja sé que és subtil i és difícil perquè no depèn de la meua voluntat. Les coses més importants del món no depenen de la voluntat. Si jo tinc por, tinc por. O surt o no surt. I la puresa de cor és això, aquesta transparència i si posem l'exemple de l'Evangeli, Jesucrist ho consentia tot menys el fariseisme. El treia d'estreps. Per això el seu missatge és per als humils. La innocència.

—*Heu transformat l'experiència en el que anomenau intuïció cosmoteàndrica. Ens en podeu parlar?*

—Cosmos vol dir món. Teos vol dir Déu. Antropos vol dir home. I la meua intuïció és que connectant amb la pregunta del dualisme, la realitat és a l'ens sems divina —tot és diví, la pedra, el sexe, els arbres— i al mateix temps, humana. I al mateix temps, un pas endavant, l'espiritualitat material. El cosmos, el temps, l'espai, són dimensions definitives de la realitat. I no només provisòries, d'estar per casa. Intuïció cosmoteàndrica ve a dir que són tres dimensions de tot. I que no podem especificar: això només és matèria. No és veritat. Això és només com una cosa humana. Tampoc no és veritat. Els tres, matèria, home i Déu, estan interconnectats constitutivament. I aquesta la trobo jo pràcticament en totes les religions. Una paraula lletja, *teoantropocòsmica*, seria una mica més exacta per altres motius però és massa cacofònica i llarga.

—*Espereu que l'estudi sobre la Trinitat contribueixi a desencadenar una praxi alliberadora. Això és el que potser us ha mogut, hi apunteu, a publicar el llibre en català. Alliberadora de què?*

—En primer lloc de la por i de la por de Déu, per exemple, i de la por de l'infern, d'un mateix i dels poderosos. Si jo tinc por del poder, ja hi som, malament rai, ja m'han agafat. I amb un Déu jutge, tinc por. I si es té por, no es té pau. La por, repeteixo, no es fa voluntat, i aquí hi ha aquesta experiència per mi tan fonamental, l'experiència de la gràcia, que les coses de veritat, ens vénen donades.

—*La geografia humana i física, dieu, ha desenvolupat un cert paper com un element estimulant del caràcter ecumènic sobre el vostre pensament. L'escenari ha condicionat el vostre pensament?*

—Només dues constatacions. En primer lloc, que no els he triat mai jo. M'han estat donats o els he descoberts. En segon lloc, la influència no la puc dir. Sé que s'ha fet allà i me n'adono. Que el pensament hi està arrelat, que té un context i dins del context les coses han sortit. I està en relació amb la intuïció cosmoteàndrica on la matèria, el temps i l'espai, són importants. Per això, la mateixa cosa, en un context diferent, és una altra cosa. Jo faig la distinció entre relativitat i relativisme.

—*Quina seria?*

—Relativisme és ni fu ni fa. Tant fa blanc com negre, dreta o esquerra, bo o dolent. És una posició filosòfica que es destrueix en ella mateixa. Relativitat vol dir que tot té sentit en relació amb un context o situació. I que no podem aïllar una cosa, absolutitzar-la.

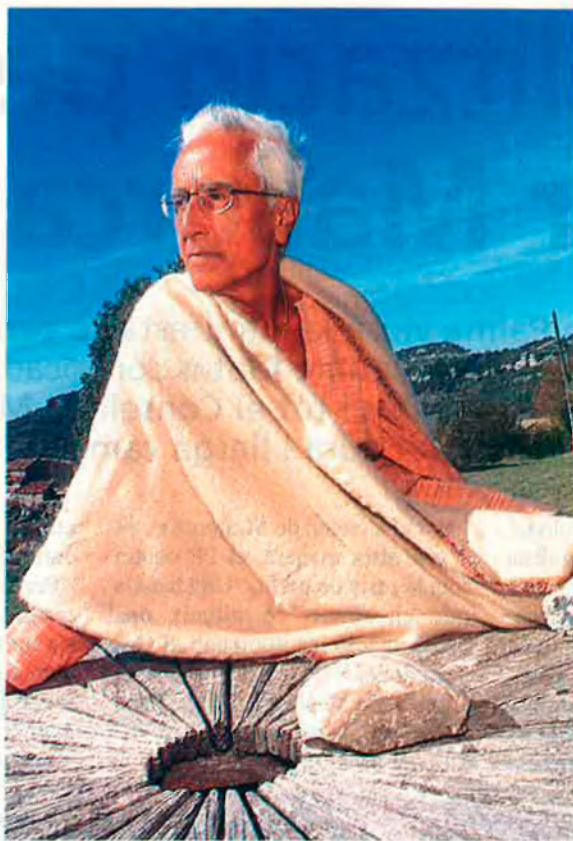
—*En l'estudi sobre la Trinitat dieu que cal que les*

"Tinc intuïcions enormes i cadascuna podria ser un llibre. N'hi ha més de vint que esperen."

"No em toca dir si tindrè seguidors o no. Si els altres troben que alguna cosa val la pena, fantàstic."

paraules no diguin únicament i exclusivament el que un hom vol dir, perquè llavors no deixen espai al que també l'altre vol dir. I a Invitació a la saviesa us demaneu com crear un llenguatge que no sigui restrictiu, però, tanmateix, que sigui concret, entenedor i profund. Quina reflexió feu sobre el llenguatge?

—Sobre el llenguatge també hi he escrit molt, eh? El que ens ha perdut a nosaltres és el nominalisme. Que les paraules són etiquetes. La meua reflexió sobre el llenguatge és que s'ha de tornar a donar al llenguatge tota la força que té. La paraula és un sacrament. Per això cito l'Evangelí: s'us demanarà comptes de qualsevol paraula ociosa, que en grec vol dir que no té energia, que no causa allò que diu. I la civilització moderna i occidental és tan nominalista que pots dir el que et dóna la gana: no passa res. Tu pots dir que el president dels Estats Units és un poca-solta, un estúpid. No passa res. Però no pots separar-te ni un mil·límetre del que diuen les lleis, perquè llavors t'agafen. Estats Units és el país que té més presoners del món. Un exemple polític que no voldria que se'm malentengués. Quan un senyor, Khomeini, que tampoc no té gaire la meua simpatia, condemna Rushdie, que tampoc no té la meua simpatia, és perquè ha utilitzat la paraula i en aquell món, la paraula es pren seriosament. I blasfemar-hi és més fort i més important que fer una acció. I aquí ens n'escandalitzem. Doncs, no. Són dues civilitzacions. Qui té raó? El meu deure primer és entendre. L'un i l'altre. Hi ha, aquí, una inflació de paraules. Les paraules són signes i no són símbols. I en altres llocs són símbols. El símbol és fonamental per comunicar-se. Avui dia tenim una inflació de paraules, verbositat, xerrameca, diarrea verbal, en comptes de pensar-ho, de meditar-ho, que surti com encarnació teva. Per això elogio la poesia, que pren la paraula seriosament, i no et diu una cosa per l'altra, pren se-

—**Què opineu del fonamentalisme islàmic?**
 —**Tinc més por del fonamentalisme cristià que no de l'islàmic. És més fort i subtil. L'islàmic és més barroer i minoritari. Tota la croada de les multinacionals i la invasió tecnocràtica, no és una croada? A la UNESCO, en aquella campanya contra l'analfabetisme, vaig poder parar el genocidi de les cultures orals. Ens oblidem que moltes cultures són orals. Diem que un que no sap llegir ni escriure és un analfabet, un ruc. En alguns llocs pot ser un savi.**

alguna cosa val la pena, fantàstic. Jesús se'n va anar sense deixar testament. Sí que és bonic veure que hi ha gent que sembla que s'interessa per tu. Hi ha més de vint-i-cinc tesis escrites sobre mi. No és un signe de vanitat.

—*Tinc entès que encara teniu molts llibres inèdits al calaix i d'altres a mig fer.*

—Tinc aquestes intuïcions enormes i cadascuna podria ser un llibre, però no hi arribo. S'han anat acumulant mentre feia de professor. N'hi ha més de vint que esperen. No tots els podré enllestir.

—*Us penediu de res?*

—A part dels errors que he pogut fer, d'haver estat massa tímida, molts cops. De no haver estat prou valent, en algunes ocasions. De no haver reaccionat al moment i després deixar passar les coses. Però això em dóna humanitat i comprensió, i no jutjar la gent. En el fons se'n treu algun profit.

riosa la condició humana.

—*L'autèntica tradició no consisteix, dieu, en la transmissió de fórmules mortes, de costums anacrònics, sinó a passar la torxa de la vida i de la memòria dels homes. Com podem saber que la fórmula no és morta?*

—Entre altres coses, parlàvem de la paraula, no? Si jo et parlo i tu m'entens, i reacciones, tant entusiasmant-te com dient-me que no, passa una cosa viva. Jo m'he negat a donar classes per televisió perquè vull que els estudiants puguin interrompre'm. Sense el contacte humà, no hi ha vida. I per això, la tradició no és passar el paquet sense obrir-lo. Però si l'obres, el manipules, el canvies, li dones vida. El vertader mestre apunta amb el dit la lluna, i no has de mirar el meu dit, sinó la direcció, la lluna, i oblidar-te de mi. Els doctors de l'església no han canviat la direcció del dit i la lluna ja es troba en una altra direcció. Per això, la crisi.

—*Us agradaria tenir seguidors?*

—No em toca a mi. Si

